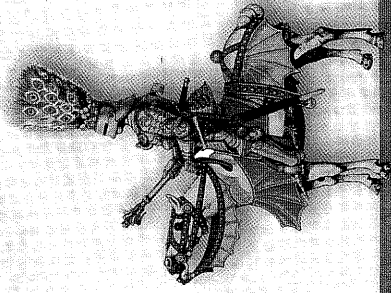

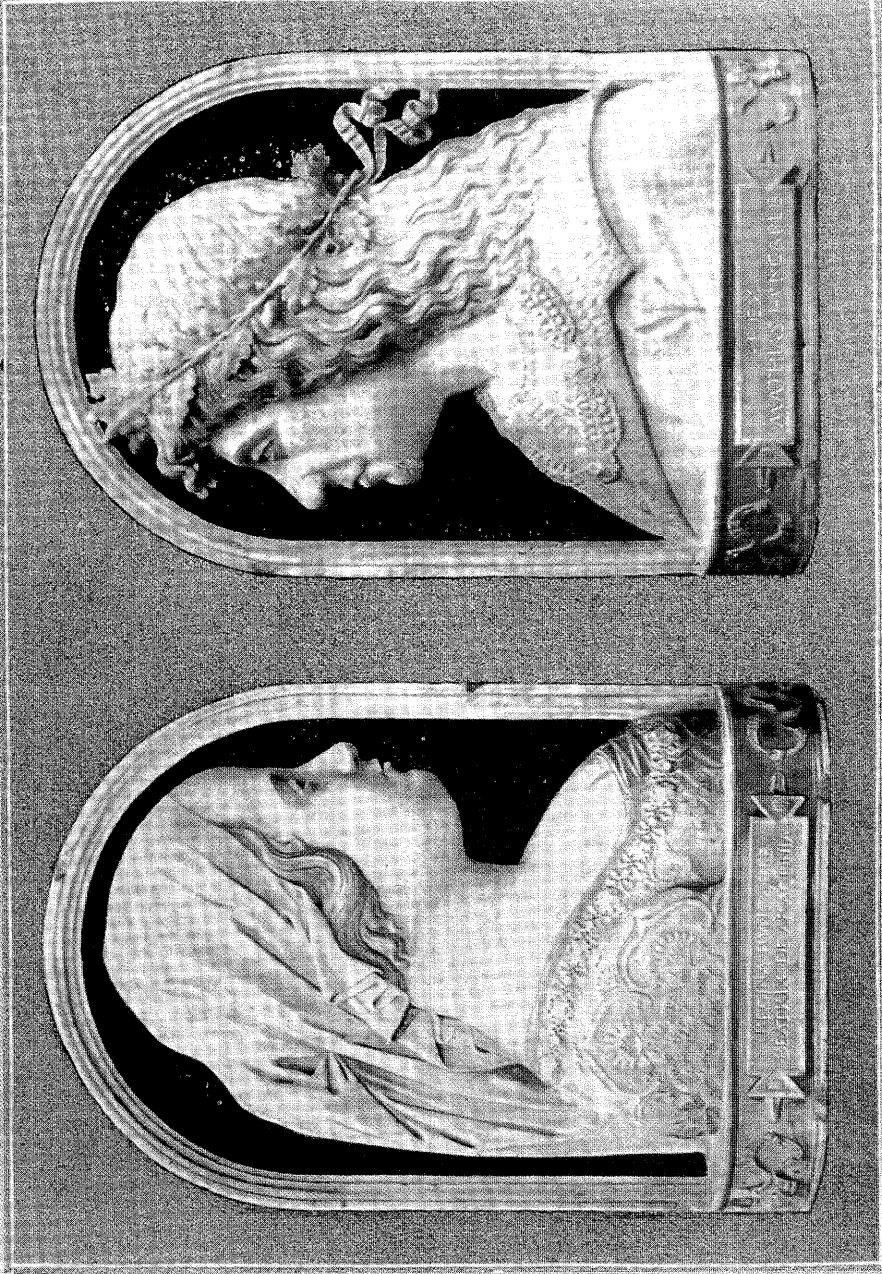
Addig bizony az emberek vagy kézzel, vagy egy késsel ették. Kézzel vették ki a tálból az ételt, és tíz ujjukkal szedték szét, ennek megfelelően néztek ki a ruháik is egy-egy nagyobb lakoma után.

Házasság, másodszer

Itáliai udvar Magyarországon

Volt már szó arról, hogy Máttyásnak egyfelől dinasztikus érdekből, másfelől önbecsülése miatt, harmadrészt európai jó híre érdekében volt mielőbb szüksége egy feleségre. Akárki persze nem lehetett az illető. Neki egy igazi, már régóta uralkodó dimasztia leánya kellett, hogy ezzel is megerősítse önnön helyzetét és tekintélyét, másfelől pedig leendő fiának és trónörökösének is biztosítsa a majdani tekintélyt. Az ő származását már senki sem vonhatja majd kétségbe! Nem volt könnyű ilyen feleséget találni. Máttyás persze még nem érezte,

hogy vesztetné a drága idejét. Még csak a húszas éveiben járt, és közlekedett a harminchoz, amikor úgy tűnt, hogy a sok kurtas meghozza a gyűmölcsét. Az aragóniai dimasztiaiból való, de Itáliában, Nápolyban uralkodó, a kihalt Anjou-ház örökébe lépő Ferdinánd király latinosan Beatrix, olaszosan Beatrice nevű lányáról volt szó.

Érdekes, hogy míg számos magyar történeti műben szó esik Máttyás második feleségéről, Magyarországra kerülése előtti éveiről szinte alig tudunk valamit. Mintha aznap született volna erre a világra, amikor Máttyás felesége lett. Azt valószínűleg tudta Máttyás, hogy a lány apja nem volt törvényes fia az apjának. Mindenesetre Máttyás többek között azért nősült, hogy alacsony származását ellensúlyozza egy igazi királyiánnyal, feleséggel. Ehhez képest fura hogy a leendő aposnak még a vér szerinti származása is bizonytalan volt.

1473-ban kezdett egyezkedni Ferdinánd és Máttyás, természetesen követeik útján. Beatrix akkor még bakfis volt. Ám zsenge kora ellenére – egyes források vagy inkább meglehetősen súlyos tartalmú pletykák szerint – nincs teljesen zárva, hogy bűnökkel terhelt, „zilált” múlt állt volna már akkorra mögötte, amikor eladósorba került. Két

1476-ban aztán létrejött az egyezés. Ferdinánd nápolyi király 200 ezer aranyat ajánlott hozományul a leánynak, aminek egyharmadát Máttyás nagylelkűen visszaajándékozta menyasszonyának. Év végén Beatrix végre útra kelt, és decemberben feleséges kísérettel meg is érkezett Magyarországra.

Több mint 600 személy alkotta a kíséretet, legalább ötven magyar főúrral az élen. Régi magyar szokás szerint az új királynét a király legközelebbi és legkedvesebb nőrokona fogadta a határon – ez pedig nem volt más, mint Máttyás anyja, Szilágyi Erzsébet. Maga a király csak Székeshérvárról találkozott először jóvendő feleségével.

Tél volt, december 10-e. Fennmaradt egy leírás egy külföldi tollából, amely szerint a várostól fél mérföldre egy másik város keletkezett – sátrakból. A magyar király és a nápolyi királyiány találkozásánál a szószoros értelmében jelen volt az egész ország: Magyarország minden városából, vármegyéjéből, de még a Máttyás által meghódított külföldi területekről is jöttek vendégek.

Még azt is leírták, ki mit viselt akkor, és azt is, hogy a király sátra előtt 13 vég két posztót terítettek le, hogy majd azon lépdeljen végig az új feleség. Előbb egy gyémántos koszorút hoztak be a sátorba: Beatrix ajándéka. Aztán egy aranyozott hintóban, aranyszálakkal átszőtt, zöld bársonykárpitos járműben megérkezett

A királyné megkoronázása

Ma úgy képzelni el, hogy előbb Mátyás feleségül vette Beatrixot, és csak utána koronázták volna őt meg a magyarok királynéjává. Hiszen ha nem a felesége még, hogyan lehetne belőle királyné...? De a kor logikája más volt.

Fehérvárt nemcsak királyokat koronáztak, hanem királynékat is. Két nappal a találkozásuk után tehát Szent István székesegyházában megtartották a koronázási ünnepséget. Már akkor feltrúnt sokaknak, hogy a nem egészen 20 éves olasz lány mennyire szép!

Eznek többek között oka lehetett egy „optikai csalódás” is. Beatrix ugyanis, nyilván nem véletlenül, kizárólag igen csúnya udvarhölgyeket hozott magával, amit szóvá is tettek a kortársak. Mindig ezek között jelent meg, és így a közepes szépségű nő kifejezetten gyönyörtűntek tűnt az esztétikailag nem éppen opimális „háttér” előtt...

A koronázáson a királyné kivágott ujjú, vörös bársony ruhát viselt az akkori olasz divat szerint, kibontott hajában két valódi igazgyöngy ragyogott. Azt is megjegyezte a wroclaw-i krónikás, aki jelen volt: mint Boroszló város küldötte, hogy a király másik oldalán álló Újlaki Miklós boszniai király ruháját, arany, ezüst, gyöngy és drágakő borította, arany nyakláncra 16 márká súlyú volt, vagyis nyolc kiló nyomott. (Ami azért lehet, hogy túlzás: más szemtanú szerint ennél „szolidább” volt Újlaki megjelenése: alig több mint háromkilós lett volna az az aranylánc...)

Mátyás elé vitték az országalmát. A király a fejére illesztette Szent István koronáját, és lassan, ünnepélyesen vonult át a templomon. A nép néma áhítattal, szinte lélegzetvisszafojtva figyelte a jelenetet.

A királyné is odavonult: a koronázást hagyományosan végző veszprémi püspök vezette őt. Beatrix, aki nyilván jó előre meganulta, mi lesz a tennivalója a ceremónia során, letérdelt. Ekkor a nádor hangosan, hogy mindenki jól hallja, megkérdezte a királytól: akarja-e a királyné megkoronázását? A király igennel válaszolt.

Ezt követően a királyné – persze latinul – igen szépen elmondta az eskü szövegét, „amelyet megtartani ígért”. Előkészítették a „női koronát”, amelynek külsejéről nem sokat tudunk, ha csak azt nem, amit az egyik szemtanú felfjegyzésére méltónak talált: „A koronában 25 nagy gyémánt, rubin és zafír volt”.

A régi szokást követve, miután a veszprémi püspök a királynét a jobb vállán és karján szent olajjal fölkenete (ezért volt kivágott a koronázási ruha ujjal), „a püspök, a boszniai király, a nádor és még néhány főúr a királyné fejére tették a koronát”. (Nem lehetett egyszerű dolog megoldani, hogyan fejjenek oda a felséges asszonyhoz egyszerűen hatan nyolcan...)

Az ünnepélyes csöndnek ekkor szakadt vége. Amikor a korona végre Beatrix fejére került, jelt adtak a belső és külső zenekaroknak, amelyekből több is volt. Felcsendültek az énekek is, egyházi és világi kórusok, „akkora trombitálás, éneklés, sípolás keletkezett, hogy egymás szavát is alig lehetett érteni”.

Beatrix a király anyjával – bizony még a kocsisoknak és a szolgáknak is színerany gombjaik voltak!

Az aranyhintó után hét másik aranyozott hintó jött még, mindegyiket hat-hat ló vontatta. És minden hintó elé más és más színű lovakat fogtak! A fehér, szürke, barna, fekete színű lovak kavalkádját alaposan megcsodálhatta a szájtáti nép is. Ez utóbbiak számára nyilván egy életre szóló élmény volt látni a hölgyeket és az urakat, a királyt és a királynét, no meg persze ezt az eszméletlen pompát!

Ezek után – a zord téli időben – a már több ezer főre duzzadt menet Budára vonult. Ott a város küldött-sége, papjai, céheinek képviselői fogadták a királynét, akinek kérésére foglyokat bocsátottak szabadon a börtönökből. Ezek az-

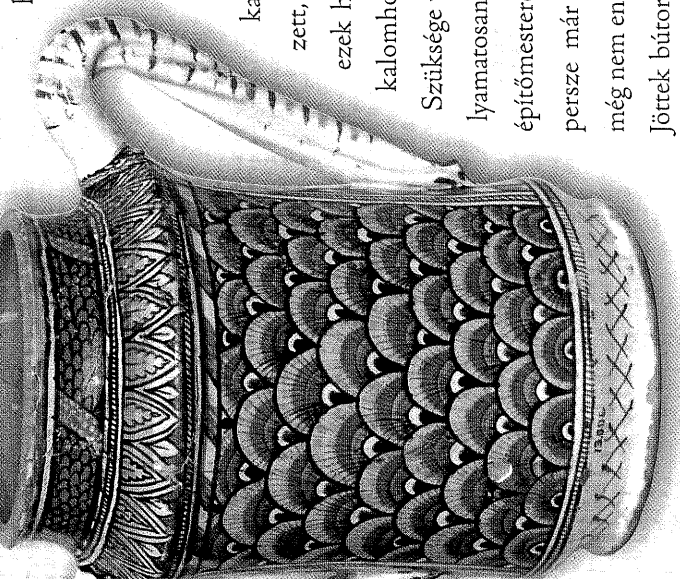
után egy csoportban vártak rá, és mondtak neki köszönetet a szarai herceg és kisebb állam uralkodója, no meg Nápolyból jött vendég volt jelen, és számos olasz püspök is. Mátyás és Beatrix lóháton mentek be a városba, a király egész ruházatát uralták a gyöngyök, száz és száz kivarrott ékeség díszítette „svábos” kabátját, és drágaköves koronával ellátott kalapját. Még a lószerszámra is drágaköveket, jókora gyémántokat raktak, ami érthető csodálatot keltett az emberekben. Bámultak Mátyást! December 22-én került sor a királyi menyegzőre.

Beatrix Budán

Eddig még nem volt róla szó, de Mátyásnak ekkorra volt már egy 3 éves fia, akit Corvin Jánosnak nevezett. A gyermek – minden valószínűség szerint – egy később grófnóvé tett osztrák polgárlánytól, a király egyik kedvesétől született, hát különösebb jóra nem számíthatott.

Mivel házasságon kívül látta meg a napvilágot, nem örökölhette Mátyás után a trónt. Születésekor vagy kisgyermekkorában még lábsérülést is szenvedett, úgyhogy sántított egész életében.

Ámde itt volt, lám, az alig 20 éves, új feleség! Benne volt most Mátyás minden reménye, és gondolom, min-

Beatrix korszak

királynak nagy szüksége volt egy orvosok, szakácsok, művészek, dal-

törvényes házasságból született fiú utódra.

Sokat írhatnánk arról is, hogyan vonzotta az itáliai művészeket Budára az olasz királyné jelenléte. De nemcsak őket hozta magával, hanem a reneszánsz életstílusát, vidámságát, pozitív szemléletét.

Jöttek vele tárgyak, divatok, ismeretek, és ezért Budán nemsokára alaposan megváltozott a légkör. Mátyás, aki ekkor harmincas éveinek közepén járt, egyfajta „öröges” bölcsességgel szemlélte a fiatal hölgy nyüzsgését, és sok mindenben engedett neki. Megváltoztak az étkezési, öltözködési szokások, az udvari etikett és számos más dolog. Attól kezdve Mátyás és a vendégek is gondozottabb külsejűvel tültek le a közös ebéd-

hez, az urak és maga a király is ékszereket viseltek, holott addig ez nem volt szokásuk.

Beatrix fényes fogadásokat és lakomákat rendezett, és arra is ügyelt, hogy ezek helyszíneit mindig az alkalomhoz illően feldíszítsék.

Szüksége volt mesterekre, ezért folyamatosan áramlottak ide az itáliai építőmesterek, művészek – jöttek persze már korábban is, de akkor még nem ennyien, és nem egyszerre.

Jöttek bútorkészítő mesterek, kárpitosok, szobrászok és mások. Itáliában tovább terjedt a híre, hogy Budán „olasz élet lett”, és áramlottak az orvosok, szakácsok, művészek, dal-

„Robanmal bevette a bástyát”

Minden addigi pompánál nagyobbat láthattak a bámeszkodók az esküvő napján. A szertartás a Nagyboldogasszony-templomban (a mai Mátyás-templomban) zajlott le, onnan aztán az esküvői menet átvonult a királyi palotába. Fejedelmek, hercegek, grófok, püspökök és egyéb nagyurak gyűltek ott össze. Ahol a lakodalom lezajlott, a hatalmas terem falait a magyar, a nápolyi és szicíliai címerek díszítették.

A magyar-egyházfők és nagyurak számára hét asztalt terítettek meg, és minden egyiken ötven aranyozott ezüst kupa és serleg állt. Ebből arra következtethetünk, hogy egy-egy ilyen hatalmas asztal mellett ötven személy foglalhatott helyet. A krónikások szerint a Mátyás asztala előtt lévő, jókora pohárszéken még további 560 aranyozott ezüstserleg és kupa állt!

No és volt egy kétakós, azaz száz literes ezüstbordó, amely belül négy részre oszlott, így négy csapjából négyféle italt lehetett ereszteni a vendégek számára. A Mátyás kincstárát leíró Hans Seybold látta a menüt is:

„Az első fogás édesség volt. A második fogásban élő madarak énekeltek. A harmadik fogás fekete vadpecsenye, a negyedik vagdalt hús fehér és barna színekben, az ötödik egy aranyozott puszpángbokrót ábrázolt, amelyen csillogó angyalok és mókusok pihentek, a hatodik táliban gyöngygyűrűk és kappanok sarga almákon álltak.

A hetedik fogás egy bekerített kert utánzata volt. Kerítésén madarak ültek, a kert közepén arany mirtuszfá emelkedett, ezen akkora barna és zöld körték és sütemények lógrak, mint egy kokuszdió. Az egész pörköltucuktorból készült. A nyolcadik fogás rizs, a kilencedik ismét vadpecsenye, a tizedik csirkebecsinált valamilyen sárga mártással, végül a tizenegyedik fánk volt.”

A lakodalom után következett a nászéjszaka. Miközben a bortól felhevült urak a vár udvarán, hatalmas tábornitzékek fényénél lovagi tornákon mérték össze erejüket, a király kézen fogta a királynét, és a halószobájába vezette.

„A királyné olasz kísérete sokáig várakozott az ajtó előtt ünnöjére, de a király a feleséget magánál tartotta.” Mindenkit szobáikba parancsoltak, és Seybold a jólétesültség magabiztosságával közli, hogy mi történt a halószobában: „A király pedig felesége mellé feküdt, és rohammal bevette a bástyát.”

nokok, krónikások, költők, cirkuszi csepürágók, szerencselovagok, de gondolkodók, filozófusok, tudós emberek is. Mátyás ez utóbbiakban lelte legnagyobb örömét. Jöttek egy-egy szerű olasz emberek is, hogy a már letelepült olaszoknál lehessenek szolgák, vagy a királyi udvart utánzó magyar főnemesség palotáiban juszanak munkához.

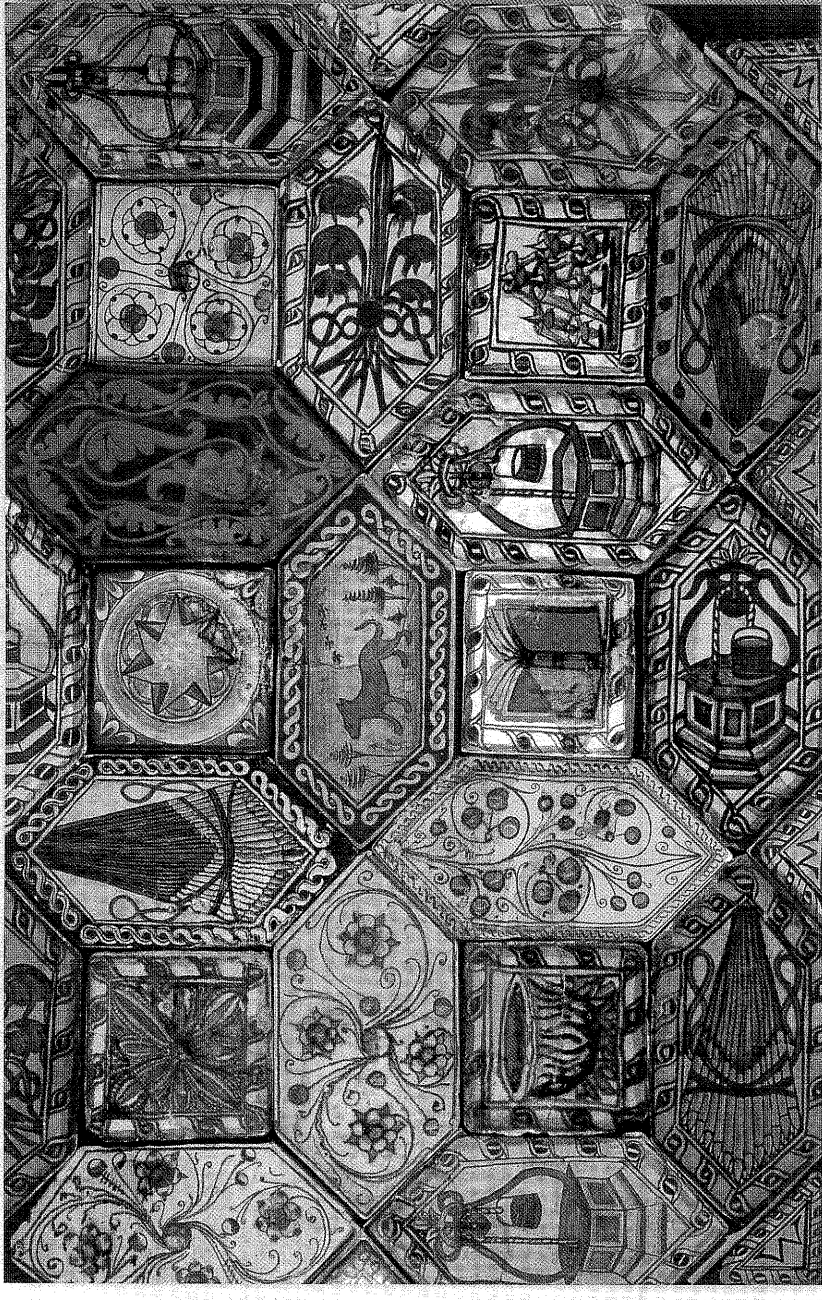
Az udvari etikett is szigorodott. Addig Mátyáshoz a környezetéből szinte bárki szabadon bemehetett, ha ügye volt vele. Mostantól itáliai mintára az épületeket, ajtókat alabárdosok őrizték, a királyhoz, a királynéhoz jó előre be kellett jelentkezni, és várni. Ily módon természetesen az udvari élet sokkal drágább lett, mint addig volt. Beatrix új szabályai sokkal költségesebb életformát jelentettek.

Beatrix és a környezetében lévő olaszok honosították meg magyar földön egyes evőeszközök használatát is! Addig bizony az emberek vagy kézzel, vagy egy késsel ettek. Kézzelettek ki a tálból az ételt, és tíz újjal szedték szét, ennek megfelelően néztek ki a ruháik is egy-egy nagyobb lakoma után. Beatrix idején abrosz került az asztalra, és az urak megismertkedtek a villával is.

Mátyás minden ilyesfajta újításban partnere volt a feleségének, erősen pártolta, és példát mutatott az újítások használatában. Az étkezés előtt és után kézművészek követték: körbehordott kancsókból ön-

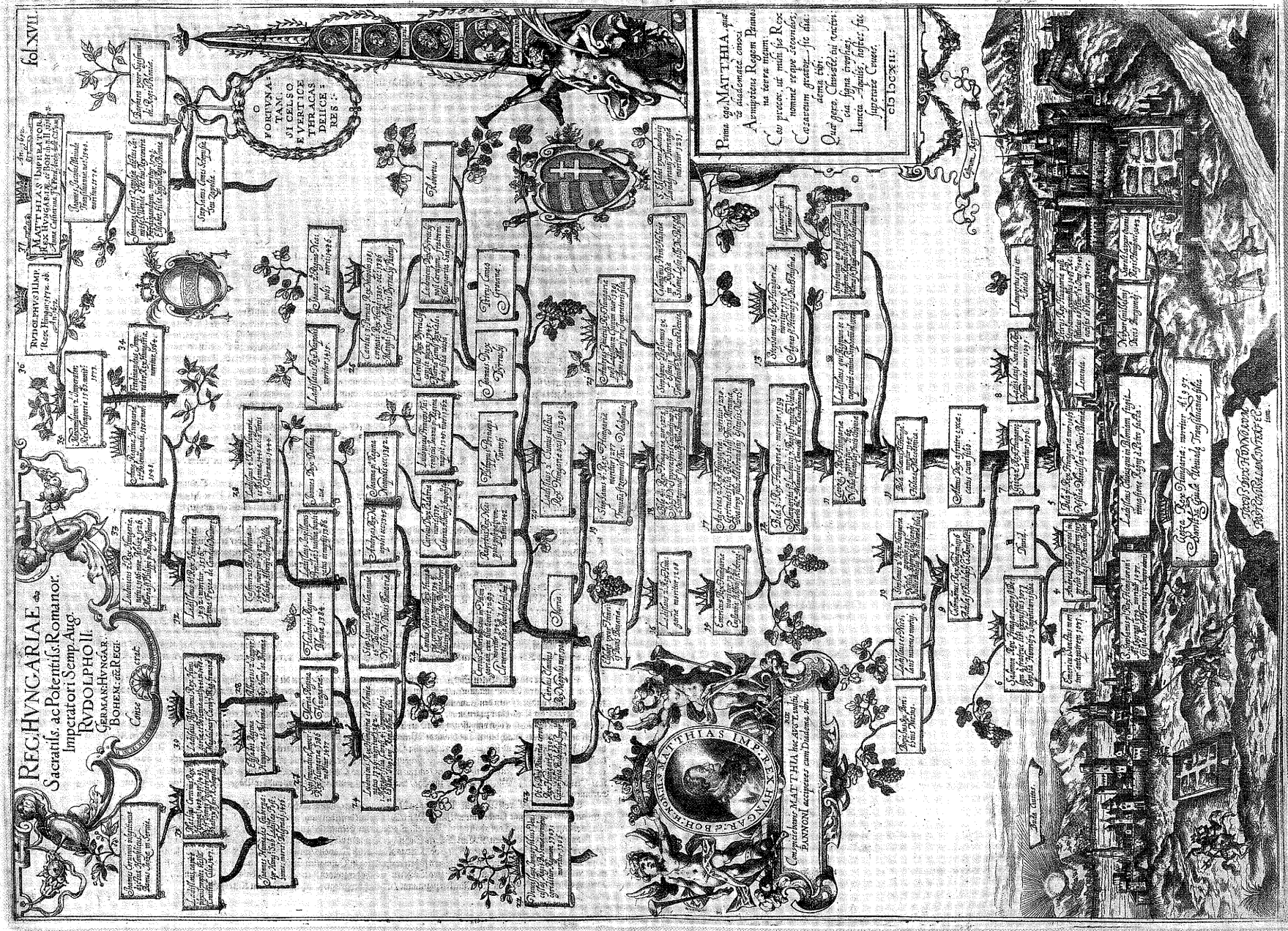
törték vizet a vendégek kezére, ezüsttrájak felett. Mátyásnak imponált ez a nő, de az a tudat is, hogy mióra Beatrix idejéig, nemcsak Itália, hanem a nyugat felé is áramlottak a hírek Magyarországról. Addig azért sokan még azt sem tudták, hogy létezik egy „Hungaria” nevű ország, amely kellően nagy és erős. A királyi udvarokon és diplo-

matikánál az a falakon drága, arannyal átszórt kárpitok, faliszőnyegek függtek. Gyönyörű mintákkal kirakott kőpadlók, díszes kályhák, faberakasztos könyves szekrények, luxusoszlopok mindenütt. A Várhegy déli lejtőin – mediterrán szokás szerint – „függőkerteket” és parkokat építettek, ahová források-

☛ Majolika padlótegélák Mátyás budai palotájából

sul a király a művészeteknek is egyre bőkezűbb mecénása lett, a pénzügyi állandósult, és már így is maradt Mátyás életének a végéig. A királyi palotaegyüttes akkoriban Európa egyik leginkább fényűző, legpompázatosabb építménye lett, vörösmárvány lépcsőkkel, bronzkapukkal, faragott ajtókeretekkel. A termekben a kazettás mennyezetekből ólomcsöveken vezették a vizet. Ráadásul Visegrádon is felépítettek mindezt, csak kisebb méretekben. Ezenfelül Mátyás szerte az országban épített vadászházakat, várakat, vidéki palotákat és erődítményeket. Ez utóbbiak nem a hatalom pompáját és a luxust szolgálták, hanem az ország védelmét, de ezek is sokba kerültek, előbb a felépítésük, korsze-

Buda látképe a Habsburg uralkodók családfájájával

Nekik legfőképpen az fájt, hogy a király életmódja olyannyira átalakult az olasz feleség kétségtelen befolyása alatt. De fájt nekik más is: a pénzek pazarlása. Az a hercegné, amit Beatrix végzett nagy hozzáértéssel és féktelenül, meg az, amit Máttyás tett legalább olyan örömmel és minden megfontoltság nélkül.

Lásuk be: itt voltaképpen az ország adóinak – az urak szerint célt tévesztett – felhasználásáról volt szó (amit természetesen a jobbágyok fizettek). Most azt kellett látnia annak, aki csak megfordult a királyi udvarban vagy Visegrádon, hogy idegen szavú mesterek vezényletével falak emelkednek, márványokat fognak, pompázatos épületek jönnek létre.

Azokban pedig, amelyek már készen állnak, az olasz nő káprázatos – és káprázatosan drága! – fogadásokat rendez. Az udvaroncok meg segítenek elverni a pénzt, méghozzá hihetetlen mennyiségben!

Máttyásnak tudnia kellett volna, hogy mindez rossz vért szül. De nem tudott, vagy nem akart róla tudni, és az urak között megindult egyfajta erjedés. Nem sok hiányzott ahhoz, hogy az 1480-as években, ahogyan korábban nem is egyszer, ismét összeesküdjének ellenére. Mindenesetre az elégedetlen hangulat megalapozták már. Jó lett volna, ha Máttyás erre időben reagál. De nem tette.

„Nyögte Máttyás bús badát Bécsnek büszke vára”

A házasság nem szakította félbe sem Máttyás politikai aktivitását, sem a bel- és külpolitikai folyamatokat. Ezekhez képest a házasság csak egy mellékes epizód volt, amire a világ nem is nagyon figyelte fel.

Marczali Henrik is e két eseményt viszonyítja egymáshoz: „Alighogy 1477 elején vége szakadt a lakomának, megkezdődött a hadi készület a császár ellen, ki nemcsak hogy a török ellen nem ad segítséget, hanem a birodalmi fejedelmeket is visszatartja attól; ki ígérete ellenére nem Máttyást, hanem ellenfelét iktatja be Csehországba...”

És éppen ez történt. III. Frigyes, mint mindig, most is szembefordult a magyarokkal. Több fronton indított egyszerre támadást – a lengyel Jagelló Ulászlót azon félt, hogy a cseh trónra segítette, még Máttyás ellen is hangolta. Sziléziában lejárt a fegyverszünet, a csapatok ismét harcban álltak egymással.

Máttyás most Ausztriát tekintette fő célponyjának, és a serege megindult Frigyesnek, bármilyen hihetetlenül is hangzik, nem nagyon volt serege! Csak a várak álltak ellen a magyaroknak, a vidéket akadálytalanul pusztíthatták a zsoldosok, akik mellesleg csak erre vártak. A szabadrablás a szerződésükben szerepelt. A havi 2-3 aranyon felül a zsákmány-

Buda látképe a Habsburg uralkodók családfájájával

szerezés lehetősége hozta őket erre a pályára, és mindig kikötötték maguknak ezt az „extrajuttatást”. A magyar csapatok elfoglaltak 70 várat (!), és körülzárták Bécsset is. Ulászló ugyan segítséget akart hozni Frigyesnek, de sergét a magyarok megverték és hazakergették. Egy osztrák krónika szerint „a császár ellenállás nélkül engedte elpusztulni országát”. Frigyes nemcsak hogy hagyta pusztulni szülőföldjét, országát, alattvalóit és birtokait, hanem – félretéve büszkeségét – el is menekült. Igaz, csak Nyugat-Ausztriáig, de a bélyegrajta maradt, és sokan még annyira sem vették őt komolyan ezután, mint addig.

Végül a pápa közbelépett, és Mátyás mellé állt. Ez nagy csapás volt Frigyesnek, de a megvert császár kénytelen volt Mátyást beiktatni mint cseh királyt, aki így egyben német választófejedelem is lett! Azzal együtt, hogy – a hamarosan megkötött béke értelmében – a cseh királyi címen Ulászlóval kellett osztoznia, és hatalma a gyakorlatban csak Morvaországra és Sziléziára terjedt ki. Mégis, a Nagy Sándor-i álmok most mintha közelebb kerültek volna a megvalósuláshoz... No és Frigyesnek büntetéstül 100 ezer aranyat kellett fizetnie a magyaroknak „hadiköltség megtérítése” fejében. (Ám a császár addig húzta-halasztotta a fizetést, annyi feltételhez kötötte, hogy az az összeg végül soha nem folyt be Mátyás kincstárába...)

Ausztria ekkor Mátyás kezében volt, mégis el kellett engednie. Mert itthon megint készült ellene valami. A magyar urak már azt is szóvá tették, hogy Beatrix és Mátyás Budán szórja a pénzt – de ekkoriban főleg az fájt nekik, hogy a király nyugaton próbál hódítani ahelyett, hogy a törökökre csapna le, akik ugyancsak készülődni kezdtek.

Az urak nem akartak több áldozatot hozni Mátyásért, pénzt és vért csakis a török elleni harcra ajánlottak fel. Mit érnek vele – érveltek –, ha Mátyás valahol a távoli Sziléziában harcol, és közben a megerősödő török beront, és a fél országot elpusztítja? Végül is ez bírta rá Mátyást arra, hogy Ulászlóval békét kössön.

Itt kell megemlítenünk, hogy Beatrix ekkoriban kezdett el politizálni. Felmerültek adatok arra nézve, hogy már a férjének Ulászlóval folytatott tárgyalásai idején elhatározta: ha Mátyás – aki most különféle betegségek miatt rohamosan öregedni kezdett, pedig még 40 éves sem volt – meg találna halni, akkor ő bizony a lengyel-cseh Ulászlóhoz megy feleségül!

Közben Mátyás 1478-an, egyezés keretében átbocsátott egy nagy török sereget magyar területen nyugat felé – Ausztria déli tartományain és Velence észak-italiai birtokain végzetek szörnyű pusztítást. Mátyás alighanem meg akarta mutatni a nyugatnak, hogy mi vár rá, ha nem segít a török ellen. Így akarra elérni

szág serege a legyőzhetetlen oszmánokat.

A magyarok – a vajda parancsára – foglyot nem ejtettek: az utolsó szálig lemészárolták a törököket. (Ez volt az az ütközet, amely után – duhaj jókedvében – a nagy erejű Kinizsi állítólag három halott törökkel ropota a táncot: egy-egy hullá a kezében, a harmadik a foga közé fogva...)

A következő évben aztán Mátyás is megemberelte magát, a hadak élére állt, és egészen Hercegovináig leharolt, több győzelmet aratva közben. Így aztán, míg Mátyás élt, a törökök gondját letette. Vagy azt hitte... Közben III. Frigyes ismét megszigerte a megkötött egyezséget, és továbbra is ott ártott Mátyásnak, ahol

a kereszténység egységét, és egy erős sereg felállítását és pénzelését, amellyel a törököt Konstantinápolyig lehetne visszaűzni.

Ám az ellenkezőjét érte el: Frigyes most már jogosan vádolta Mátyást azzal, hogy összejátszik a törökkel, és erre bizonyítékai is lettek.

Az akció nyomán a pápa beszűntette az évi nagy összegű segélyezéseket – hogyan is adhatna pénzt egy olyan országnak a török elleni küzdelemre, amelynek királya, bár keresztény, a segélyeket az oszmánellenes harc helyett a nyugat meghódítására használja fel, mi több: a törökökkel a nyugati országok ellen szövetezik...? És valljuk be, volt is ebben némi igazság.

Az addig szintén a török ellen már évek óta keményen harcoló Velence gyorsan békét kötött a szultánnal – egyszóval mindenki másképpen reagált, mint azt Mátyás várta volna.

De ha csak ennyi lett volna a baj! Sajnos, a törökök jól látták, hogy e miatt az akció miatt Magyarország meglehetősen elszigetelődött a nyugattól, az most ugyan nem fog neki segíteni. Hát 1479-ben nagy támadást indítottak.

Az erdélyi Kenyérmezónél azonban egy rendkívül véres csatában Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál legyőzték őket. Hunyadi János óta nem volt ilyen nagy magyar győzelem a török ellen, és egész Európában egyedülálló volt, hogy nyílt csatában meg tudta futamítani egy or-

csak bírt. Volt ugyan a magyar királynak „pártja” a német fejedelmek között, akik azzal hitegették őt, hogy megválasztják német-római császárnak a túl puhának tartott és senki által nem szeretett Frigyes helyett – de ez aligha volt hihető.

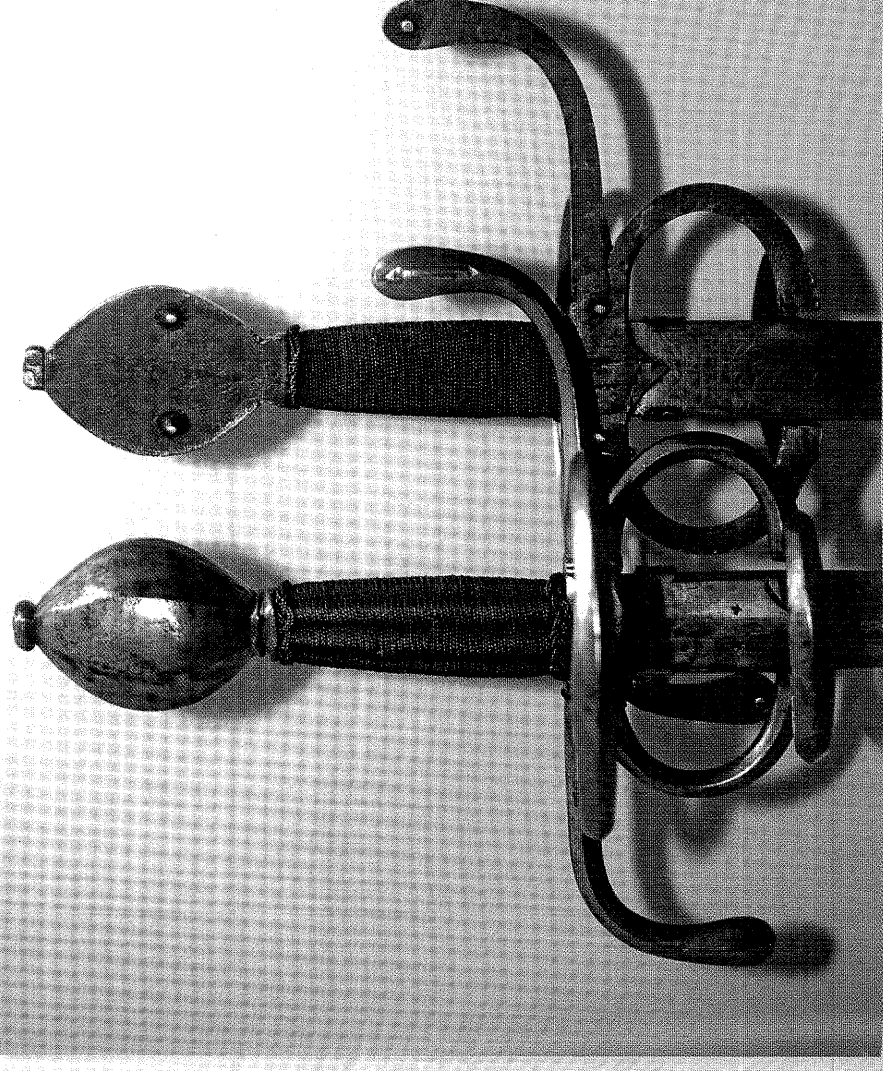
„Komoly ember akkor sem hitte, hogy a német fejedelmek majd magyar embert emelnek a kereszténység első méltóságára” – dohogott Marczali, és igaza volt.

1482 és 1484 között Frigyes már igencsak magára maradt. Mátyás Ausztria nagy részét elfoglalta, és amelyik tartományt még nem uralta, arra ráengedte a „vad rácokat”, akik e században az egykori kunokat helyettesítették. Félelmetes népség volt

ez a magyarokból és szerbekből álló, sajátos haderő, amely igen nagy kényetlenséggel koncolta fel a békés lakosságot, fosztotta ki, dúlta fel és égette le az útjába kerülő városokat.

Mátyás végül körülzárt Bécsset, és huzamos időn keresztül éhezettette a védőket – ez Mátyás régi taktikája volt, jobban kedvelte a kiéheztetés stratégiáját, mint az ostromgépekkel vívott, fáradságos és bizonytalan kiemelési viadalmakat.

Bécs lakosai példamutatóan és rendkívül hosszan védekeztek, annak ellenére, hogy már évek óta éhínség és járványok pusztították őket. De végül is megadásra kényszerültek, és a

szak alatt olyan szilárd lett a közrend magyar földön, amilyen előtte szinte sohasem. Biztonságosak lettek az utak, a közlekedés, a kereskedőt rablók nem támadták meg útközben (mert a zsványok elfogytak, ugyanis szinte mindet kiirtották), a jobbágyot még a saját földesura sem sanyargathatta. Büntettek minden törvényteleniséget.

Már csak a török határ menti megyékben volt bizonytalanság, ahol még nap mint nap megesett „csonkítás, tolvajlás, rablás, emberek eladása és lefejezése”, de lassan ott is javult a helyzet. Mátyás sok törvényt hozott az erőszakoskodók ellen, némelyik drákói volt, de az ő uralkodása idején nagyobb részt sikerült megfékezni a bűnözőket, bármilyen rendűek rangúak voltak is.

A rablólovagokat, a más birtokaira támadókat is. A jelenség nem tűnt el teljesen, de a közbiztonság igencsak megjavult. A király igyekezett gondoskodni arról, hogy a jobbágyokat és a többi, adózó alatt valókat ne érhesse baj. Hiszen szüksége volt az adójukra! Betartotta a szabályt: „Nyírni kell a nyáját, és őrizni”, ami korántsem csak a pásztorok jelszava lehetett. Európa kicsit is felvilágosultabb uralkodói (később Mária Terézia mondott valami hasonlót) ehhez a szabályhoz tartották magukat, és Mátyás is felismerte ennek az elvnek a szükségességét, gyakorlatias voltát. Közben azonban – Ausztria ide vagy oda, fiatal feleség, Nagy

Sándor-i hódító álmok – Mátyást egyre sűrűbben gyúrte le a betegség. Nem tudjuk pontosan, mi baja volt. Valószínűleg több kór is kínozta.

Említettük, hogy egyszer a Kárpátokról keletre a románok nyílvesszőt lőttek a hátába. Ekkor alighanem vagy sérült a gerince, vagy beletörték a nyílvessző hegyét – mindenesetre annyit tudunk, hogy ez mozgásszervi bajokat is okozott nála. Míg egyesek köszvényre gyanakodnak, ami szintén erősen korlátozottra teheti egy ember mozgását, addig mi inkább ezt a nyílvesszőt hibáztatjuk.

Ama csata óta ugyanis a király – hirtelen, a legváratlanabb pillanatokban – egyszerre csak alig tudott meg-

mozdulni. Környezete talán nem is értette, hogy hiszen fiatal ember, és mégis milyen rokkant néhanapján, később pedig egyre sűrűbben.

Mátyásnak sokszor olyan fájdalmai voltak, hogy 30 évesen lóra sem tudott ülni. De az is nyilvánvaló, hogy ezek a fájdalmak nem voltak állandóak, hiszen máskor meg sokfelé utazott, tárgyalt, néha pedig még lovagi tornákon is részt vett (például azon, ahol állítólag legyőzte a féltetes cseh vitéz Holubárt).

E bajvívások során – tudjuk a leírásokból – nemegyszer bizony őt is

☛ *Orlai Petrics Soma: Szép Ilonka felismert Budai várásban Mátyás királyt*

kilökték a nyeregéből, és ilyenkor a földre repült (ami szintén nem javíthatott a gerince és általában az egészsége állapotán).

Ausztria elfoglalása és tartós megszállása (amire Kölcsey Himnuszának szavaival fejeztük címében utaltunk) Mátyás életének utolsó öt

folyton arra figyelte, a külföld elismerését, sőt dicséretét várta. No meg a bámulatát... A nagy királyhoz méltónak pedig nemcsak a kiemelkedő tetteket tartotta, hanem azt is, hogy minél többen tudjanak róla! Ha ő dicsőséges és elismert uralkodó, az naggyá teheti az országot is! Talán

☛ Száz pengő Mátyás arcképével

évében nem ment volna a hazai urak segítsége nélkül. Mert a király még mindig ebben reménykedett, noha nem a török ellen használta fel az adókat, miként azt megígérte, de hát Ausztria nagy részét meghódítani sem kis dolog ám! Miután már az övé lett Csehország és Szilézia egy része, a zsoldossereg létszáma nem volt elegendő ekkora terület megszállásához, féken tartásához. A magyar uraktól kért tehát segítséget, és kapott is – főleg ígéreteket.

Akármi is történt, Mátyásnak folyton az lebegett a szeme előtt, hogy neki nagy királynak kell mutatkoznia a világ előtt. Egyik szemével

nagy ellentétben álltak Mátyás egyre inkább hanyatló egészségi állapotával. Ezt ő maga is belátta. Reményei és lehetőségei mind távolabb kerültek egymástól, és ezt előbb-utóbb be kellett vallania önmagának és a világnak is. Ezért már 1484 áprilisában azt mondta az uraknak, hogy ami őt illeti, szívesebben maradna békén. Nem óhajtja az újabb háborút.

Nem ő az egyetlen királyunk, akinél megfigyelhető, hogy élete második felében már messze nincs olyan nagy kedve hadakozni, mint volt korábban – így érzett például Nagy Lajos is. Mátyást a resti állapotok arra készítette volna negyvenen túl, hogy örüljön, amíg csak ennyire romlott meg az egészsége, ne feszítse túl a hiért.

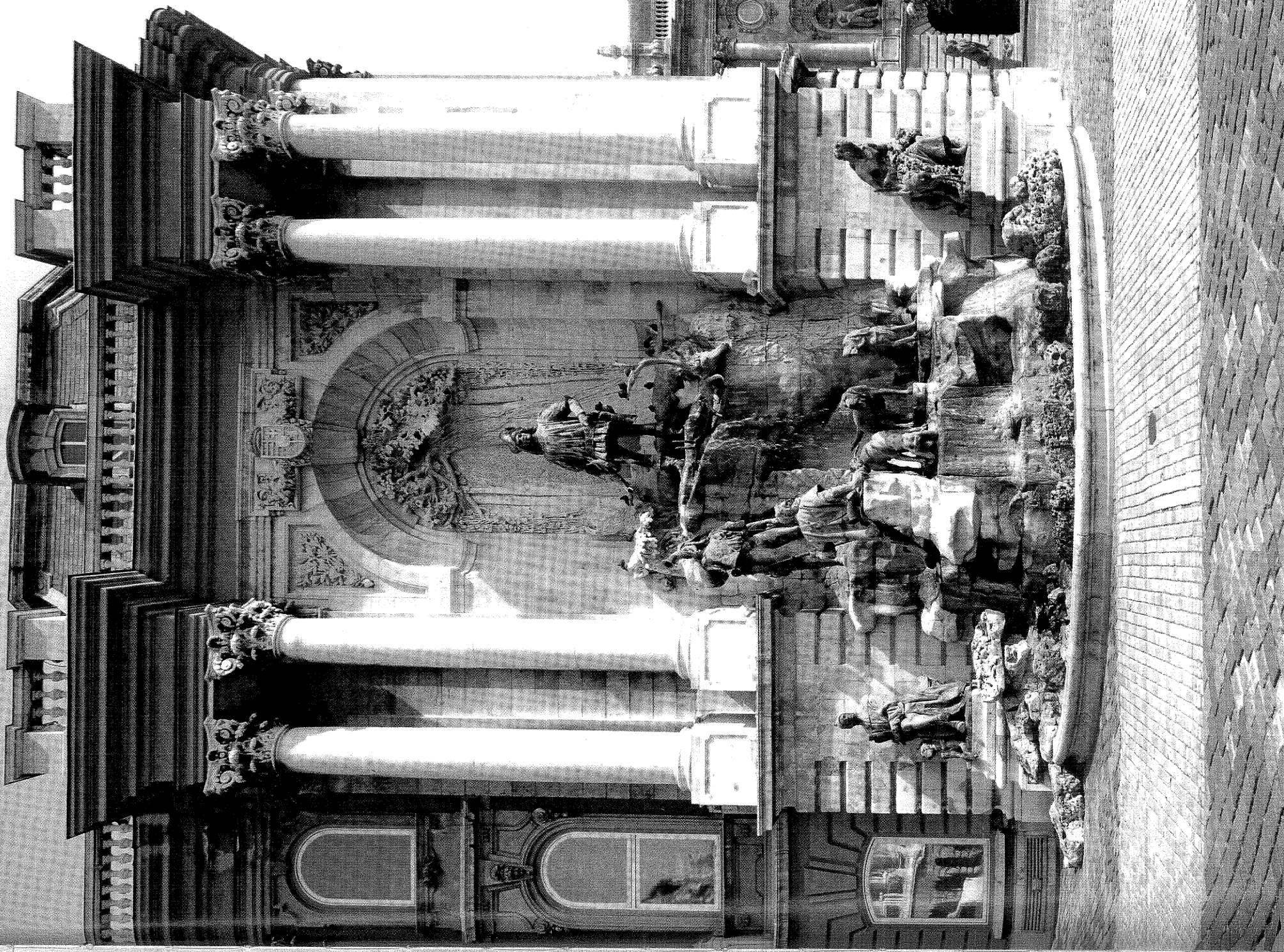
Az utolsó évek

Milyen is volt Magyarország azokban az időkben?

Először lássunk egy térképet, amely akkortájt meglehetősen furcsa formáját mutatja az országnak. A Mátyás-kori, különösen az 1485 utáni térképek egy nagy háromszög képét rajzolják ki, egy madarat vagy lepke-t, amely kelet felé repül.

Van egy hátranyilazott északi szárnya, amely az akkori Szilézia egy részét foglalja magában, ez ma részben Délkelet-Németország határvidéke,

☛ Strobl Alajos Mátyás-kiírja

és vannak benne mai lengyel és cseh területek is – ugyanazon szárny rövidebb, déli része pedig messze benyúlik Ausztriába, a Krems–Iglau vonalig, és magában foglalja Bécsot is. Az alsó, azaz a déli szárny egy részét addigra a magyarok elvesztették, így hát nem volt akkor már a miénk Dalmácia, de a szlavón bánóság, benne Zágrábbal igen. A lepke teste egész Magyarországot, egészen a szélekyek lakta Kárpátokig.

Jó testes „lepke”, vaskos is, mert északon a mai szlovákiai Bártrfáig (Bardejov) nyúlt fel, délen viszont Nándorfehérvár (Belgrád) alatt volt a határ, és olyan, mostanában elhíresült boszniai városok, mint Jajce, Srebrenica, szintén idetartoztak.

Alsó-Ausztria és egyes vidékek még magyar területeknek számítottak. De néha úgy tűnik – olvasgatva a Mátyás-korabeli magyar és külföldi feljegyzéseket –, hogy talán maga a király sem gondolta véglegesnek Ausztria megszállását.

Az addig birtokába került területek végső soron eléggé kicsik voltak, és még arra sem alkalmasak, hogy eltarthassanak egy közel 30 ezer főre felduzzasztott „fekete sereget”. Igaz, a sereg létszáma a nyolc évig tartó hadjárat során többször megváltozott – jobbára csökkent –, de fenntartása így is rengeteg pénzbe került. És Mátyásnak fizetnie kellett a zsoldot, mert ha csak egyszer is elmarad, bizony lovas és gyalogos katonái bú-

megüzente, hogy csak 5,4 millió aranyért lenne hajlandó visszaadni, amit elfoglalt!

Mátyás bizonyára alapos kalkuláció után nevezte meg az árat. Ha ezt valaha is megkapja, sok minden másképpen alakulhatott volna az 1480-as évek vége felé.

Természetesen Miksának esze ágában se volt ennyi pénzt adni a tőle elfoglalt területekért. Mátyás ezért – kis gondolkodás után – egy újabb

lehetőséggel környékezte meg követő te átal a császárt. Most csak Alsó-Ausztriát ajánlotta fel, 3 millió aranyért. A pénz azonnal kellett volna kifizetni, de a tartományt az osztrákok csak Mátyás halála után kapták volna vissza!

Egyáltalán nem meglepő, hogy Miksa ebbe sem egyezett bele. Mátyás viszont kifogyhatatlan volt az elgondolásokból. 1489 októberében Ljubljánában, követe útján arról győzködte Miksát, hogy ismerje el Corvin Jánost Bosznia és Horvátország királyának, akkor rögtön visszaszáadja nekik Karintiát és Stájerországot, sőt Alsó-Ausztriát is, de ez utóbbit csak a halála után. (Úgy látszik, királyunk valamiért Alsó-Ausztriához ragaszkodott rendkívüli módon...)

Egyfelől nyugtalanító lehetett, hogy Mátyás maga ennyiszor emlegeti a saját halálát, és azt mint nem túl távoli eshetőséget, lehetőséget próbálja „értékesíteni”. Másfelől meg fölösleges is – hiszen Frigyesnek a birtoká-

ban volt Mátyás írásos kötelezteségvállalása, hogy ha férfi utód nélkül halna meg, akkor a magyar trón is eleve és ügyis Bécsre, a Habsburgokra száll. Hát csak természetes, hogy nem óhajtottak mindezért külön fizetni.

Csak megjegyzésképpen egy kitekintés: miután Mátyás 1490 tavaszán meghalt, osztrákok hódításai egyik napról a másikra szétfoszlotak, megszűntek, mintha soha nem is lettek volna. A vezér nélkül maradt magyar sereg ugyan pár hónapig megszállva tartotta még Bécsot meg néhány nagyobb várost és tartományt, de aztán az urak hazamentek saját birtokaikat védelmezni, meg az aratás miatt.

De előfordult az is, hogy itt-ott a „fekete sereg” még tartotta magát az utolsó parancshoz, és folytatták a még el nem foglalt osztrák várak ostromát.... Pedig már nem volt ki nek átadni, ha sikerül is elfoglalni. A sereg nagyobb része aztán Ulászló király meghívására tért haza Magyarországra, főleg persze azért, hogy felvegye a neki járó és már nyugtalanítóan hosszú ideje elmaradt zsoldot. Végül – mint tudjuk – maga Kinizsi Pál verte szét a kifizetetlen és fosztogatni kezdő zsoldosereget...

Igazából nem tudjuk, hogy Mátyásnak milyen tervei voltak a meghódított osztrák tartományokkal. Ha tovább élt volna, mit szándékozik velük tenni? Az imént leírt alkudozások arra utalnak, hogy inkább üto-

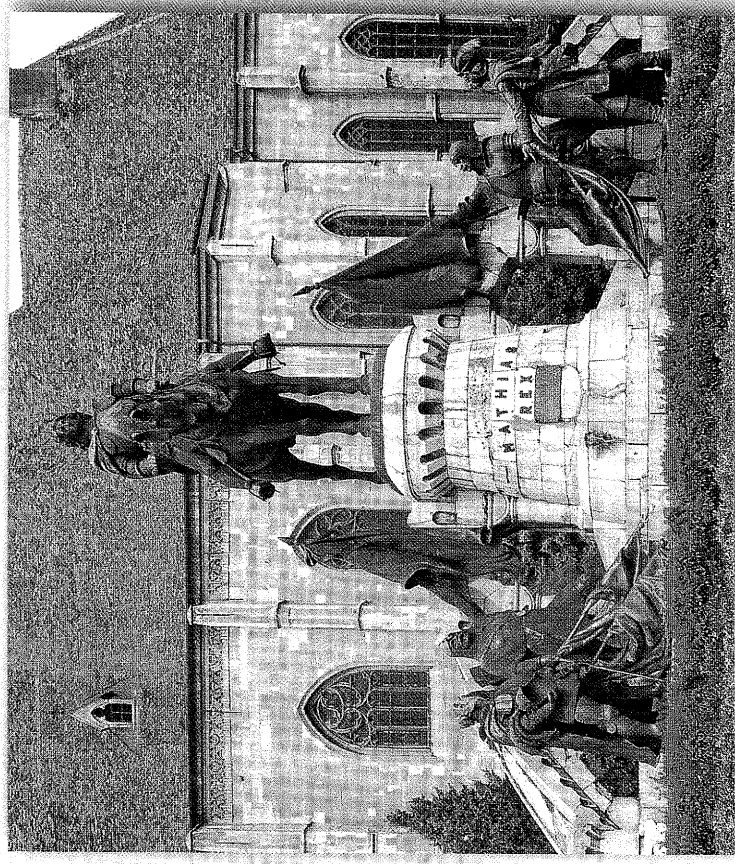
milyen is lehetett „Mátyás, az igazságos”, azok nem igazán jó nyomon járnak.

Kezdjük azzal, hogy a főurak – kezdetről fogva – egyáltalán nem lelkesedtek érte. A származása, a pa-

rancsuralmi módszerei, és az, hogy bár eleinte gyakran összehívott országgyűléseket, de csak az újabb és újabb adók megszavazása végett – mindez már önmagában is elég ok volt arra, hogy ne rajongjanak érte.

De az sem igen nyerte el a tetszésüket, hogy erős kézzel teremtett rendet. Hogy a török helyett Csehor-

Közeleg a vég

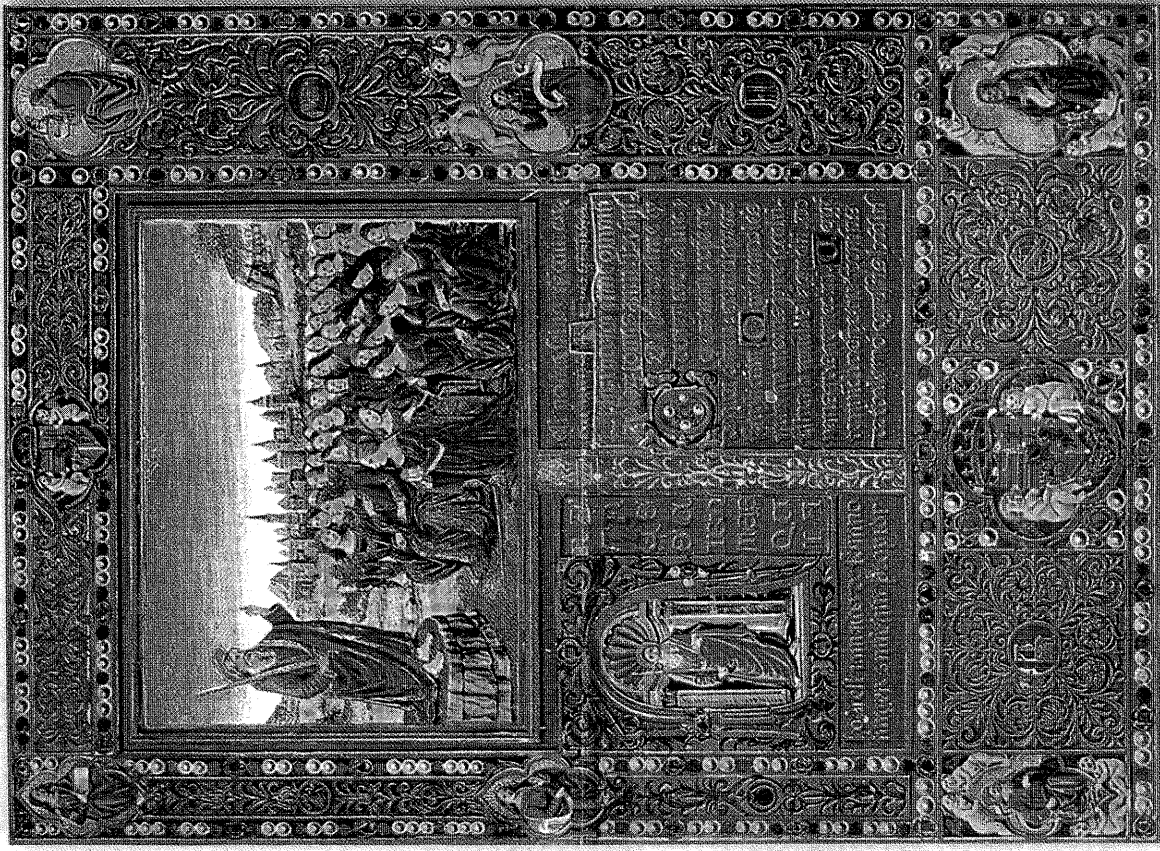
Minden ellenkező híresztelés dacára – Mátyás nem volt túl népszerű király. Életerében legalábbis bizonyosan nem.

Akik csak a róla szóló mondák, népszerű és hangulatos történetek alapján próbálják magukban felidézni,

✎ *Fadrusz János*
kolozsvári Mátyás- emlékműve

szágban, Sziléziában, Ausztriában harcolt. A féktelen pazarlása, az olasz feleség megjelenése sem javított ezen.

Beatrix egyáltalán nem könnyítette meg Mátyás helyzetét. Az asszony nemcsak a pompához ragaszkodott, hanem egyre inkább belekóstolt a hatalomba és beleszólt a politikába is. Mátyás amúgy béketűrő volt, különösen eleinte, amikor még azt remélte, hogy – legyen bár a felesége akármilyen – megszűli a fiát, a trónörökösöt. Ám ahogyan múltak az évek, és az esküvőtől már tíz év is eltelt, sőt több, úgy fogyott a remény és Mátyás türelme.

☛ Mátyás Corvina

abban a pillanatban, amikor a férje örökre behunyja a szemét.

Beatrix örökölni akarta a férje hatalmát! Tudta ugyan, hogy ebben az országban nő nem uralkodhat, az a férfiak kiváltsága. A közjog szerint a magyar trón apáról fiúra öröklődik, vagy a nemesek közössége úgymond „közfelkiáltással” választ magának új királyt a saját soraiból. Egy nőt, egy király özvegyét, főleg, ha még fia sem volt, semmi sem jogosíthatta fel az uralkodásra. Mégis, Beatrix úgy képzelte, özvegyként esetleg árveheti a hatalmat, amit idővel majd megoszt egy új királlyal – egy új férjfel. Úgy tűnik, egy idő után Mátyás nemcsak politikai, hanem egyéb színtereken is folyamatos harcban állt a feleségével.

Beatrix ki nem állhatta Corvin Jánost, és ez akkor sem változott, amikor a herceg már felnőtt.

Még kisfiú volt, amikor Beatrix nyomára Mátyás papot akart fogni a gyerekből, sőt levele püspököt, minden követ megmozgatott ezért Rómában is. Ám amikor végre sikerült János herceget bejuttatni az egyik püspökségbe, Mátyás mégis a sarkára állt. Láttá addigra, hogy fiúra már nem számíthat Beatrixról.

Márpedig a királyné nem akart bele nyugodni abba, amit férje egészen komolyan tervezett élete végső szakaszában: hogy János fia legyen őután a magyar király. Hogy ha

nincs törvényes örökös, akkor legyen bár törvénytelen, de mégis az ő fia fog a magyar trónon ülni! Ezen a ponton azonban már nemcsak Beatrix állt Mátyás újrában, hanem a befolyasabb főurak jelentős része is. Amikor Mátyás a milánói uralkodóherceg unokahúgával, Bianca Sforzával akarta Corvin Jánost összeházasítani, Beatrix egész sor levelet küldött itáliai rokonainak, segítenének megakadályozni ezt az esküvőt.

1489-ben Mátyás király 46 éves volt. Ma erre azt mondjuk: középkori ember. Ám ötszáz évvel ezelőtt az örvenhez közeledő férfi a mainál jóval öregebbnek számított, és sokszor persze olyan állapotban is volt, úgy is nézett ki.

Ami azt illeti, bizony Mátyás is a koránál jóval idősebbnek tűnt. A betegségek, a fájdalmak ráncokat vésnek az arcára, haja őszültni kezdett, és gyakran hát- és egyéb fájdalmai miatt sokszor gömnyedten járt. Már amikor egyáltalán járt! Az utolsó időkben lovagolni sem tudott a fájdalomtól, ezért szekéren vitette magát.

1490 januárjában közrudott volt már, hogy Mátyás súlyos beteg. A mindent és mindenkit túlélő III. Frigyes (Mátyást is három évvel élte túl...) akkor már majdnem biztos lehetett benne, hogy ha egy szalmaszálat sem tesz keresztbe, akkor is a Habsburgoké lehet a magyar korona, és vele az ország –

Az utolsó napok

1490. április 4-én, a virágvasárnap szokásos, hosszú egyházi szertartáson Mátyás – megszakítás nélkül – hat órát töltött el, egy emelvényen ülve, amelyet a bécsi királyi palota udvarán állítottak.

A király már járnai sem igen tudott, így a vallási liturgiák idejére egy hordszéken vitték fel oda. Beatrix királyné ezalatt szűk kisérővel a közelben lévő, belvárosi templomok szertartásait látogatta, tehát nem volt ott a király mellett. Mátyás szinte magatehetetlenül ülte végig az ünnepi ceremóniát, étlen-szomjan. Mivel komolyabb étkezésről egyelőre szó sem volt, fűgét kezdett el enni. Egyszer csak azonban hirtelen rosszul lett, és trónjáról a földre zuhant. Beszélni nem tudott.

Beatrix királyné ekkor került elő, és Mátyást szetve ágyba fektették.

A beteg király még két napig élt, de sem beszédképességét nem nyerte már vissza, sem inni vagy enni nem akart. Alfréd Béatrixnak sikerült csak valamennyi folyadékot beleerőltetnie. Nemcsak ő, hanem az urak közül többen is szinte végig ott voltak a király betegágyánál. Két napig tartott Mátyás gyötrelmes szenvedése, mire 1490. április 6-án, kedden reggel 7 és 8 óra között elta-vozott az élok sorából. Halálának okát máig sem sikerült pontosan kideríteni. A történések körében az a legáltalánosabban elfogadott álláspont, hogy a legyengült szervezeti király „gutaitást” kapott – vagyis halálóssá vált agyvérzés vetett végét az életének. Vannak olyan vélemények is, amelyek a gyászos esemény mögött Beatrix királynének valamilyen – kisebb vagy nagyobb mértékű – szerepét látják. Egyesek szerint mindössze elhamyagolta a királyt: az ő utasításai miatt nem gondoskodtak lelkiismeretesen a rosszullete előtt is már-már magával tehetetlen emberről, és mivel nem kapott semmiféle rendes emnivalót, esetleg ez is hozzájárulhatott a széthítéséhez.

Voltak és vannak olyan elméletek, amelyek még tovább mennek. Többen egyértelműen mérgezésre gyanakodnak, és tudni vélnék néhány olyan, gyanús jelről is, ami ezt megerősítené. Például, hogy Beatrix nem véletlenül hagyta magára Mátyást, szándékosan mulasztottak el a beteg ember étkeztetését, mi több: megvezett fűgét tetek volna eléje. A király halálának e szerint az értelmezése szerint még az ágyban fekvő beteg mellé hívott, az udvarba állítólag újonnan érkezett, olasz királyi orvos szerepe sem egyértelmű.

Hogy Beatrixnak bármilyen köze lett volna a férje halálához, ma már igen nehéz lenne bizonyítani. A királyné mindenestre akkorra már egészen kikristályosodott politikai célokot követett, megszervezte a maga saját pártját is. Amikor Bécsben a király holttestét a Burgból átszállították a Szent István-székesegyházba, a felesége nem kísérte el.

Beatrix afélől sem rendelkezett, hogy Mátyást uralkodó számára kijáró külsőségek közepette ravatalozzák fel. Tudjuk a szenttanúktól, hogy mindenkit meglepett: a magyar király egyszerű posztróval letakart, puritán ravatalon fektet, minden gyászpompá nélkül.

hiszen, lám, Mátyásnak az újabb esküvője óta eltelt tucatnyi év alatt sem született gyermeke. Hát már nem is fog!

Ezért aztán kivárára jászott a császár, míg Mátyásnak csak egyetlen esélye maradt: Corvin János. Bizony az ő sánra fiának igen nagy ellenszéllel kellett megküzdenie. Amíg ő él, addig támogathatja a fiát. De ki támogatja majd az ő halála után? – tette fel magának Mátyás a kérdést.

Az asztrológusai tartották benne a lelket. Azt állították, hogy sokáig fog élni. Ehhez képest Frigyes is elkészítette Mátyás horoszkópját, és az ő csillagjásai sokkal közelebb jártak az igazsághoz, mint az később kiderült.

Ők ugyanis azt olvasták ki a király személyes horoszkópjából, hogy bizony nemsokára meg fog halni. Frigyes nekik hitt inkább, és sajnos igaza lett.

Mátyás halála után a király holttestét hajón vitték Budára, majd onnan immár díszes temetési menet szállította Székesfehérvárra. Beatrix ebben sem vett részt. Viszont Corvin János ott volt mindenütt az apja mellett: Bécsben, Budán, Fehérvárott. Rengetegen jelentek meg a temetésen, az ország összes nagyura eljött, sok száz nemes, nagyszámú külföldi követ, diplomata, híresség. Ott voltak azok a humanista művészek, tu-

dósok is, akik Mátyásnak köszönheték életüknek azt a csodálatos korszakát, amikor Budán élhettek, a királlyal úgy beszélhettek, sőt vitáz-

☛ Mátyás király és Beatrix

ábrázolása Corvina illusztráción

hattak, mint egyenlő az egyenlővel, mint tudós a tudóssal.

A király végső nyughelye csak jóval később készült el. Az erdélyi gránitból faragott síremlékre a következő feliratot vészték:

E márvány alatt Corvin Mátyás fekszik, ki tettei után Istennek tűnik, végzete azt tanúsítja, hogy ember volt.

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós szavait – Mátyásról szóló könyve végén – Bajcsy-Zsilinszky Endre idézi, így: „Az ilyen király csinál a

maga alattvalóiból is vitézeket; a maga példájával felszerkenti az alvókat és felébreszti a szunnyadókat; az ilyen alatt nevelkednek jók és lesznek vitézek mindennemű és rendű emberek... Ezek a dolgok nem minden királyoknak adatnak és legfőképpen azoknak soha nem, akik a magok országát és nemzetét nem tiszta szívből szeretik s nem gyönyörködnek benne, mint Mátyás király is!”

Könyvünket hadd fejezzük be egy ismeretlen korabeli, tehát 15. századi költő verses énekének néhány strófájával. A ma már kissé szokatlan, de akkor élő magyar nyelven írott „Emlékdal Mátyás király halálára” hosszan sorolja a nagy király dícső tetteit, és a végén így búcsúztatja a legnagyobbnak tartott magyar uralkodót:

*Magyarországnak fényes világa
És rettenetes bajnaka,*

*Nyomorultak kies hajlaka,
Nagy ékességnek es te valál oka.*

*Nagy ékessége tisztességneknek,
Nagy bátorsága féltelmeneknek,
Ótalmazója magyar népeknek,
Rettenetes lél az lengyeleeknek.*

*Királok kezett lél te hatalmas,
És nagy igyeknek diadalmas,
Néped kezett nagy bizodalmas,
Légy Uristennél immár nyugodalmas.*